SUOMEN
JOURNALISTILIITTO
FINLANDS
JOURNALISTFÖRBUND

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 273/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Pyydettynä asiantuntijalausuntona toteamme seuraavaa:

Esitutkinta-asiakirjoihin liittyvän julkisuussääntelyn selkiyttäminen on välttämätöntä kuten esityksen perusteluista ilmenee. Tähän on kiinnitetty huomiota myös laillisuusvalvonnassa.

Julkisuuslain tarkoituksena on mm. antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön.

Tosiasiallinen mahdollisuus vallankäytön valvontaan on myös oikeusjärjestelmämme legitimiteetin perusta. Nykyinen julkisuuslain soveltamiskäytäntö ohjaa kuitenkin salaamaan esitutkinta-asiakirjoista jopa sellaisia seikkoja, joilla on olennaista merkitystä viranomaisen päätöksenteon perusteiden ymmärtämisessä, vaikka salassapidolle ei olisi mitään tosiasiallista välttämätöntä tarvetta. Nykyisen kaltainen laajamittainen salaaminen ei täytä julkisuusperiaatteeseen liittyvää välttämättömyysvaatimusta: "...lainsäätäjän toimivaltaan kuuluu pelkästään sellaisten julkisuuden rajoitusten asettaminen, joita voidaan pitää perustuslaissa tarkoitetulla tavalla välttämättöminä." (PeVL 7 /2019). Niinkin keskeisellä vallankäytön alueella kuin rikosoikeudessa julkisuuden rajoituksille on löydyttävä erityisen vankat perusteet. Esitutkintaviranomainen käyttää merkittävää yhteiskunnallista valtaa myös esimerkiksi päättäessään esitutkinnan rajoittamisesta, lopettamisesta tai toimittamatta jättämisestä.[1] Esityksen tärkeä tavoite onkin poistaa sellaiset julkisuuden rajoitukset, joita ei voida pitää välttämättöminä.

Nostamme esiin erityisesti seuraavat havainnot:

Esityksen mukaan salassapidosta voisi poiketa vain tietyissä rajatuissa tilanteissa. Ensimmäisenä edellytyksenä salassapidosta poikkeamiselle olisi se, että tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi. Lausuntopalautteissa on perustellusti esitetty, että välttämättömyyden sijaan voisi tässä yhteydessä käyttää määritelmää *tarpeellinen.*

Toisena edellytyksenä mainitaan se, ettei tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä. Näiden tekijöiden määrittely on

Säästöpankinranta
2 A 7 krs. PL 252
00530 Helsinki
-
Sparbankstranden
2 A 7. våningen
PB 252
00530 Helsingfors
-
(09) 612 2330
-
www.journalistiliitto.fi

[1] Tuoreen tutkimuksen mukaan tämä vallankäyttö ei ole aina ennakoitavaa, yhtenäistä tai yhdenvertaista. (Koivukari-Lehtilä, Sattumaa vai yhtenäinen ja perusteltu päätöskäytäntö? Oikeustiede 2022)

SUOMEN
JOURNALISTILIITTO
FINLANDS
JOURNALISTFÖRBUND

käytännössä vaikeaa, eikä niitä ole pystytty perusteluissa valitettavasti kovinkaan täsmällisesti avaamaan. Tätä tulkinnanvaraisuutta olisi mahdollista vähentää lausuntopalautteissakin ehdotetulla tavalla *kohdentamalla merkittävyys myös vahinkoon, ja ilman painavaa syytä -määritelmä kaikkiin em. tekijöihin.*

Esityksessä on tietoisesti päädytty myös ratkaisuun, jossa esitutkinta-asiakirjojen salassapito on oikeudenkäynnin julkisuuslaissa asetettua julkisuuden tasoa laajempaa. Oikeudenkäyntien julkisuusastetta olisi voitu lähentyä lausuntopalautteissa esitetyllä sääntelyratkaisulla, jonka mukaisesti nykyistä 24§:n 1 momentin 26) kohtaa noudatettaisiin ensisijaisesti, jolloin salaaminen kohdistuisi rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyviin *arkaluonteisiin* seikkoihin. Tätä linjausta on mm. oikeustoimittajien havaintojen mukaan käytännössä noudatettu noin vuoteen 2014 saakka.

Esityksen perusteluissa on mainittu, että erityisen arkaluonteisten yksityiselämään liittyvien tietojen, kuten tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisten erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen paljastumisesta taas voidaan useimmiten arvioida aiheutuvan kärsimystä taikka merkittävää haittaa taikka vahinkoa niille eduille, joiden suojaksi salassapito on säädetty, joten ne kuuluisivat jatkossakin lähtökohtaisesti ehdottoman salassapidon piiriin. Tämä perustelulausuma saattaa olla tässä yhteydessä turhan suoraviivainen, sillä mainittu 9 artikla sisältää myös tekijöitä, jotka voivat liittyä olennaisesti rikosasiassa tehdyn päätöksen perusteisiin. Mikäli tällaiset tekijät vaikuttaisivat esimerkiksi rangaistuksen koventamisperusteina, olisi kuitenkin kiinnitettävä erityisesti huomiota julkisuusperiaatteeseen.

Suomen Journalistiliitto – Finlands Journalistförbund ry

Tytti Oras
juristi

Säästöpankinranta
2 A 7 krs. PL 252
00530 Helsinki
-
Sparbankstranden
2 A 7. våningen
PB 252
00530 Helsingfors
-
(09) 612 2330
-
www.journalistiliitto.fi